

NİYAZİ YILDIRIM GENÇOSMANOĞLU' NUN ŞİİRLERİNDE MEKÂN: HARPUT VE PALU

Place in The Poems of Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu: Harput and Palu

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Turan SİNAN*
Fatma Döner DOĞAN**

Özet

Türk kültür coğrafyasında önemli bir yere sahip olan Harput ve Palu çevresi, yetiştirdiği âlim ve şairleriyle tanınır. Bu bölgede bir taraftan Azerbaycan kültür unsurlarının etkisi hissedilirken diğer yandan Mardin, Urfa, Kerkük insanların ortaya koyduğu kültürel öğelerin sesi duyulur. Bölgenin yetiştirdiği büyük şairlerden biri de Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu'dur. Türk şiir sanatında "destan şairi" olarak ün salmış olan Gençosmanoğlu'nun şiirindeki mekân önemlidir. Bu mekân aynı zamanda Anadolu topraklarını İslâmlaştıran alperenlerin, gazi dervişlerin de topraklarıdır. Bu çalışmada Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu'nun 10 şiiri, içerdikleri mekân özellikleri bakımından incelenmeye çalışılacaktır. Özellikle Harput ve Palu çevresinin yer bulduğu bu 10 şiirde yer alan mekânlar doğal, yapay, toplumsal, bellekse ve metaforik olmaları bakımından sınıflandırılacak; bu mekânların ne şekilde ele alındıkları ortaya konulacak ve bu mekânların şiirlerde yer bulma sebepleri çözümlenecektir.

Anahtar Kelimeler: Şiir, mekân, Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu, Harput, Palu.

Abstract

Having an important place in the Turkish culture geography, Harput and Palu are known by the scholars and poets whom they cultivate around. While the influence of Azerbaijani cultural elements is felt on one side of this region, the voices of the cultural people of Mardin, Urfa and Kirkuk people are heard. One of the great poets that the region produces is Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu. The place in Gençosmanoğlu's poem, which is famous as "epic poet" in Turkish poetry art, is important. This space is also the territory of the alperenas and the veteran dervishes who Islamize the Anatolian lands. In this study, Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu's 10 poems will be tried to be examined in terms of the space features they contain. Particularly in the 10 poems where Harput and Palu are located, natural, artificial, social, mental and metaphorical. It will be revealed how these spaces are handled and the reasons for finding places in poems will be solved.

Key Words: Poetry, space, Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu, Harput, Palu.

1. Giriş

İnsanın mekânla ilişkisi yeryüzündeki varlığı ile başlar. Arapça'da 'kevn' kökünden gelen mekân: yer, kainat, durulan mahal, dünya, mesken, ev, ikâ-metgah gibi anlamlara gelmektedir (Ayverdi, 2010, s. 789). Mekân insanlara,

* Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü, Elazığ.

** Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, Elazığ.

toplumlara, medeniyetlere, kültürlerle etki eden önemli bir unsurdur. İnsanoğlu doğduğu andan itibaren ilişki içerisinde olduğu mekân aracılığıyla hem kendine hem de mekâna yön ve biçim vermektedir (Coşkun, 2009, s. 236). İnsanın varlığıyla sıkı ilişki içinde olan mekân her yazın türünde olduğu gibi şiirde de önemli yer bulmaktadır.

Şiir, roman kadar/gibi bir mekân sanatı olmasa da mekânla ilişkiye girdiğinde mekân yaşanan yer olmanın ötesine geçer; genişler ve şairin yaşadıklarını, düşlerini hafızasında toplayan imgesel bir kaynağa dönüşür (Narlı, 2014, s. 9). Bu, şiirin diğer yazın türlerinden farklı bir anlatım biçimine, içeriğe ve dile sahip olmasıyla da ilgilidir. Diğer yazın türlerinde açık ve somut bir şekilde tespit edilebilen bir mekân şiirde gizli, düşsel ve metaforik bir biçime bürünebilir. Şiir bağlamında inceleme konusu olan mekân; somut, soyut, doğal, yapay, gerçek veya alegorik özellikler sergileyebilen yer, olayın geçtiği yer, bir mekân tasviri, bir mekâna açık veya kapalı bir gönderme ya da sadece bir mekân ismi olabilmektedir (Kadiroğlu, 2017, s. 396). Başka bir deyişle şiir ve mekân ilişkisi şairin hafızasında hatıra, düşler ve imgeler yoluyla yer eden bir biçime dayanmaktadır.

Bireyin mekânla ilişkisi yaşadığı coğrafya ile örtük bir düzlemde gelişir. Böylece mekân hem insan hayatının ve kişiliğinin ayrılmaz bir parçası olurken hem de insanın hakimiyet alanını genişletmesine yardımcı olur (Şengül, 2010, s. 529). Örneğin mekânla aktif bir ilişki içerisinde olan şairler, yaşadıkları mekânlardan etkilendikleri gibi yaşadıkları mekânlara da ideolojileri, tecrübeleri, duygu ve düşünceleri çerçevesinde bakarlar (Harmancı, 2013, s. 1688). Böylelikle mekân, şiirin oluşumunda doğrudan ya da dolaylı bir etkiye sahip olur. Şairler şiirsel mekânı keşfederek daha derinlere inerler ve mekân böylece açılmak, büyümek eylemlerinin de öznesi durumuna gelir (Narlı, 2014, s. 32-33). Bu bakımdan şiirsel mekânların bireylere farklı bakış açıları kazandırdığını söylemek mümkündür. Şiir; şehir veya köy gibi tek bir mekân üzerine yazılabileceği gibi içerisinde herhangi bir mekâna ait unsurları da barındırabilir. Bayrak bir çalışmada mekânı oluşumlarına göre doğal, yapay ve toplumsal olarak üçe ayırmış; fonksiyonlarına göre açık ve kapalı mekânların varlığından söz etmiş ayrıca mekânları belleksel ve metaforik mekânlar olarak da sınıflandırmıştır (Bayrak, 2013, s. 5-6). Bu bakımdan tıpkı insan hayatında olduğu gibi sanat ürünlerinde de mekânların çeşitli nitelik ve işlevleriyle yer bulduğu görülür.

Türk kültür coğrafyasının yetiştirdiği önemli bir şair olan Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu da Anadolu'ya ve milli olana yönelme hareketiyle birlikte mekâna eğilen ve mekân üzerine şekillenen şiirler kaleme alan bir şairdir. Gençosmanoğlu'nun hayatının büyük bir kısmını kapsayan ve bazı şiirlerinde şaire ilham kaynağı olan Elazığ ve yöresi, birçok şiirinde Harput, Keban, Ağın, Palu gibi görünümlemlerle okuyucu veya dinleyicinin karşısına mekân olarak çıkmaktadır. "Destan Şairi" olarak adlandırılan Gençosmanoğlu, pek çok şiirinde mekân olarak Elazığ ve Elazığ'a ait yerleşim birimlerini seçmiştir. Şair,

1961 yılında yayımladığı "Keban Güzellemesi" adlı şiirde *"Fırat'ın koynunda bir mavi boncuk/ Karanlık gecede yıldız gibidir/ Bir hayli gün görmüş, değildir çocuk.../ Güzellikte gelinlik kız gibidir."* (Gençosmanoğlu, 2009, s. 169) gibi dizelerde görüldüğü üzere Keban'ı çeşitli imgelerle tasvir etmiş; 1962'de yayımladığı "Harput'tan Anılar" adlı şiirde ise *"Bir türkü tutturdum Kayabaşı'nda/ Ezan sesi gelir Sarayhatun'dan/ Yerle gök arası bir kutlu hazda/ Vecd içinde türbeler/ Kamu ervah namazda..."* (Gençosmanoğlu, 2009, s. 168) şeklinde "Evliyalar Şehri" olarak da bilinen Elazığ'ın zengin kültürel mirası Harput' tan bahsetmiştir. Örneklerden yola çıkılarak Elazığ'ın sahip olduğu tarihi doku ve kültürel zenginlik itibarıyla şairin beslendiği mekânsal bir kaynak olduğu söylenebilir.

Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu' nun Hayatı ve Şairliği

Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu, 25. 08. 1929' da Elazığ' ın Ağın ilçesinde ailesinin altıncı evladı olarak dünyaya gelmiştir. Çocukluğunun büyük bir kısmını Ağın' da geçiren Gençosmanoğlu, ilkokulu Ağın ilçesinde tamamladıktan sonra Akçadağ Köy Enstitüsüne kayıt yaptırmıştır. Burada ortaöğrenimini tamamladıktan sonra da öğretmenlik mesleğine başlamıştır. On sekiz yıl öğretmenlik yaptıktan sonra ilköğretim müfettişliğine atanan Gençosmanoğlu daha sonra Milli Eğitim Bakanlığı Yayınlar ve Basılı Eğitim Malzemeleri Genel Müdürlüğü Şube Müdür Yardımcılığına atanmıştır. Bu şekilde devlet memurluğunun çeşitli kademelerinde çalışan şair 1978 yılında emekliye ayrılmıştır. Emekliliğinden sonra ise 4 yıl Türk Edebiyatı Dergisi Müdürlüğü yapan şair, 21 Ağustos 1992 tarihinde de hakkın rahmetine kavuşmuştur (Yılmaz, 2000, s. 20-29). "Destan Şairi" olarak ün salmış olan Gençosmanoğlu, şiirleriyle de edebiyatımızda adından övgüyle söz ettirmiştir.

Gençosmanoğlu ilk şiirlerini on beş on altı yaşarında yazmaya başlamıştır. Lise yıllarında yazmış olduğu şiirleri Elazığ'ın mahalli gazete ve dergilerinde yayımlamış ve bu dönem şiirlerinde lirizme ağırlık vermiştir. Şiir dilini kullanma bakımından gelecekte iyi bir şair olacağını sezdiren şair, yirmi üç yaşında ilk şiir kitabı "Bozkurtların Ruhu" nu yayımlamıştır. Edebiyatımızda Yahya Kemal Beyatlı ile başlayan milli kaynaklara yönelme hareketi, Gençosmanoğlu'nda zirveye ulaşmıştır. Ona göre Türk sanatının kaynakları üç bin yıllık Türk kültürüdür (Durmuş, 1994, s. 3). "Destanlar Burcu" şiir kitabının ön sözünde ise sanat ve şiir anlayışını *"Şiir yazmaya başladığımdan bugüne kadar milli şuuru canlı tutmaya; geçmişi ak ve kara, acı ve tatlı günleriyle hatırlatmaya; geleceğe doğru, her gün yeniden bilenmiş bir milli şuuru ve imanı genç nesillere vermeye çalıştım. Milleti yoğuran olayları, kahramanları, eserleri... Milli tarihi, coğrafyayı nesillere şiir diliyle anlatmak... Bazen överek bazen sarsarak bazen sitem ederek genç nesilleri zevk ve heyecanla milli ülküler etrafında toplamak.. Bence şairin ve şiirin başta gelen görevidir. Şair bu görevi milletine mukaddes bir borç gibi eda eylemek zorundadır."* sözleriyle özetlemiştir (Gençosmanoğlu, 2009, s. 11-12). Gençosmanoğlu' nun sanat ve şiir

anlayışından hareketle döneminin siyasi, sosyal ve kültürel hayatına da oldukça hakim olduğu söylenebilir.

Milli tarihin sözlü geleneği içerisinde oluşan destansı malzemeyi sanat metnine dönüştürmeyi kendine görev edinen Gençosmanoğlu, kalemini Türk tarih ve mitolojisiyle beslemiş, tarihsel bilgiyi milli ülküye dönüştürmüş milliyetçi şiiri temsil eden geleneğin şairlerinden biridir (Ülker, 2016). Bu bağlamda eserlerinde geleneksel motifleri, Türk destanlarını, Türk tarihini ve milli olanı işleyerek hem geleneklere bağlı kaldığını göstermiş hem de milletin hafızasını canlı tutmayı amaçlamıştır. Dilinin açık, yalın ve öz Türkçe olması da onun bu anlayışlarıyla paralellik göstermektedir. Ayrıca onun şahsiyetinin oluşmasında ise üç kültür kaynağının etkili olduğu söylenmektedir: Fikret Memişoğlu, Nihal Atsız, Arif Nihat Asya. Bunlarla birlikte edebi birikime sahip olmasında okuma merakının ve Ağın' da bulunan Halkodasının da etkili olduğu bilinmektedir (Yılmaz, 2000, s. 33). Tüm bu etkili faktörlerle birlikte ayrıca içinde bulunduğu kültür ve etkilendiği kültür kaynakları doğrultusunda, Turancı bir bakış açısıyla, daha çok savaş, kahramanlık, Türk tarihi ve kültürü üzerine şekillenen şiirler kaleme aldığı görülmüştür. Bu bakımdan şiirlerine destansı bir üslubun hakim olması da kaçınılmazdır.

Gençosmanoğlu çocukluğunun büyük bir kısmını Elazığ yöresinde geçirdiği için şiirlerinde de mekân olarak yer yer Elazığ' ı kullanmıştır. Şairin şiirlerinde karşılaşılan Elazığ algısı daha çok şehrin tarihi dokusu ve kültürel zenginliği ile şekillenmektedir. Şair şehri gerçekte olduğu gibi anlatmakla kalmamış, kendi hayal dünyasında da yeniden biçimlendirmiş ve okuyucu/dinleyiciye öyle sunmuştur. Şiirlerinde Elazığ'ın Fırat Nehri, Murat Nehri gibi doğal güzelliklerine yer verirken Harput Kalesi, Sarayhatun Camii gibi dini ve askeri mimari yapılarını da göz ardı etmemiştir. Gerek Harput ve yöresinin şaire ilham veren tarihi geçmişi gerek Anadolu topraklarını İslamlaştıran kimi alperenlerin, gazi dervişlerin bu topraklardan olması şairin şehirle olan bağına da güçlendirmiştir. Buradaki kadim kültürün izini süren Gençosmanoğlu bu bakımdan şiirlerinde sıkça bu topraklardan bahsetmiş ve şehirle bağına koparmamıştır.

2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı destan şairi Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu'nun "Destanlar Burcu" adlı şiir kitabındaki 10 şiirin mekân görünümlerini tespit etmektir. Bu genel amaçtan yola çıkılarak şairin doğup büyüdüğü Elazığ ve çevresinde yer alan Harput-Palu-Keban-Ağın gibi yerleşim birimlerinin şiirlerde ne şekilde yer bulduğunu çözümlemek amaçlanmıştır.

3. Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırmaya konu olan olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı kaynakların analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s.189). Araştırmaya konu olan şair Niyazi Yıldırım Gençosman-

oğlu'nun bütün şiirlerini incelemek mümkün olmadığından "Destanlar Burcu" adlı şiir kitabında yer alan "Harput'ta Âbideler", "Fırat Üstüne", "Çayda Çıra", "Harput'tan Anılar", "Keban Güzellemesi", "Fırat'la Hesaplaşma", "Artuk Bey", "Artuk Oğlu Balak Gazi", "Ana Yurdun Sesi" ve "Harput Kalesi" nden oluşan toplamda 10 şiiri amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilmiş ve bu şiirlerden yola çıkılarak Gençosmanoğlu'nun şiirlerinde yer alan Elazığ coğrafyası mekân özellikleri bakımından incelenmiştir.

3.1. Verilerin Analizi

Nitel araştırma deseninin uygulandığı bu çalışmada veriler içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. İçerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik bir tekniktir (Büyüköztürk vd., 2016, s. 250). Bu bağlamda şiirlerde varlığı tespit edilen mekânlar oluşumlarına göre doğal, yapay, toplumsal; şiirdeki işlevlerine göre ise bellek ve metafor mekânlar şeklinde sınıflandırılmıştır. Oluşumlarına göre mekânların toplam şiirler içerisindeki frekansı tablo hâlinde sunulmuş, veriler tabloların altında yorumlanmış; diğer mekân incelemelerinde ise tabloya yer verilmemiş, veriler olduğu gibi açıklanmıştır.

4. Bulgular ve Yorum

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen bulgular birtakım alt başlıklar hâlinde bir araya getirilmiş ve yorumlanmıştır.

4.1. Yapay Mekânlar

Yapay, insan eliyle yapılmış olan demektir. Birey, yaratılışından itibaren tabiat karşısında kendini koruma ihtiyacı duyduğu için güce yön veren akılla birlikte tabiattaki unsurları kullanarak günümüzde var olan yapay mekânları oluşturmuştur (Bayrak, 2013, s. 25). Şehir, belde, ilçe, köy, ev, oda, yol, sokak, cadde gibi mekânlar bireyler tarafından oluşturulduğu ve düzenlendiği için yapay mekânlar olarak adlandırılmaktadır. Bu mekânlara Gençosmanoğlu' nun şiirlerinde de sıklıkla rastlanmaktadır. Mekân olarak Elazığ'ı kullandığı bazı şiirlerinde yer alan yapay mekânları aşağıdaki tabloda görmek mümkündür.

Daha önce de belirtildiği üzere Gençosmanoğlu şiirlerinde Elazığ'a ait bazı yerleşim mekânlarını sıklıkla kullanmış bir şairdir. Bu mekânlar arasında oluşumlarına göre yapay mekânların kullanım sıklığı da dikkat çekmektedir. Köy, kasaba biçiminde düzenlenmiş kırsal yerleşim alanlarının yeni Türk şiirinde tematik bir değer ya da bu değeri besleyen moral bir öge olarak işlenmesi, Milli Edebiyat hareketi ile başlamıştır (Narlı, 2014, s. 327). Gençosmanoğlu da şiirlerinde kendi memleketinin bu kırsal yerleşim birimlerine yer vermiş ve bu yerleşim birimlerini tematik bir öge olarak kullanmıştır. Tabloda da görüldüğü üzere ilçe düzeyinde "Keban ve Ağın", belde ve köy düzeyinde ise daha çok "Harput ve yöresi, Keban ve yöresi, Elazığ merkez köyleri" ne yer vermiştir. Bu yapay mekânları şiirler üzerinde incelemek yerinde olacaktır.

Tablo 1. Şiirlerde yer alan yapay mekânlar

Yapay Mekânlar		F
İlçe	Keban	2
	Ağın	1
Belde/ Köy	Harput	5
	Kövenk	2
	Saray yolu	2
	Birvan	1
	Nimri	1

Şair 1961 yılında yayımladığı "Keban Güzellemesi" şiirinin genelinde yapay mekân olarak Keban'ı kullanmış ve bu kırsal mekânı çeşitli özellikleriyle yüceltmıştır.

Fırat' ın koynunda bir mavi boncuk
Karanlık gecede yıldız gibidir.

Vatan kapısının gümüş eşiği,
Yağız yavruların yeşil beşiği;

Dağları granit, yalçın tepesi
Zirveleri gökte yıldız öpesi...

Gençosmanoğlu bu şiirinde Keban'ın sahip olduğu güzellikleri, özellikleri, nitelikleri güçlü bir biçimde betimlemiş; dağlarından, tepelerinden yararlanarak doğasının insana verdiği iç huzuru hissettirmeye çalışmış; Keban'ın her yönüyle resmedildiği bir tablo sunmuştur. Aynı şiirde yapay bir mekân örneği olarak Ağın' a da yer vermiştir.

Her ne kadar kıskançlığı varsa da
Ağın' la bacanak-baldız gibidir

Yukarıdaki dizelerde de görüldüğü üzere şair, Keban ve Ağın'ı hem mesafe hem de kültürel özellikleri bakımından yakın bulduğu için bir kıyaslamaya başvurmuştur. İki ilçeyi kendi hayal süzgecinden geçirerek birtakım benzetmelerle ilişkilendirmiştir.

Şair "Fırat'la Hesaplaşma" şiirinde de Keban'ı yapay mekân unsuru olarak kullanmıştır. Fırat'ın yıkıp söken, savurup yutan, kapıp kaçan, insanlara çile veren niteliklerine değinmiştir.

Gayrı azgın kurt gibi kapıp kaçmayacaksın
Keban vadilerinde karşına duracağız.

dizeleriyle de Keban'ı Fırat'a karşı koyan bir konuma yerleştirmiştir. Keban vadilerinin Fırat'a geçit vermeyeceğini vurgulamıştır. Keban; güçlü, heybetli ve sarp yeryüzü şekillerine sahip bir mekân olarak okuyucu/ dinleyicinin zihninde görselleştirilmeye çalışılmıştır.

Gençosmanoğlu şiirlerinde yalnızca belirli ilçeleri mekân olarak kullanmamış, Elazığ'ın önemli bir yerleşim birimi olan Harput'tan da sıklıkla bahsetmiştir. Harput ve yöresi Anadolu'nun en eski yerleşim yerlerinden biridir. Fırat Nehri ile olan yakınlığı dolayısıyla verimli ve sulak topraklar üzerinde yer alması tarih içinde çeşitli uygarlıklara ev sahipliği yapmasına neden olmuştur. Bu bakımdan zengin bir kültürel birikime sahiptir. Gençosmanoğlu "Harput'tan Anılar", "Harput Kalesi", "Çayda Çıra" ve "Harput'ta Âbideler" şiirlerinde ise yapay mekân olarak Harput yöresini kullanmıştır.

Şair 1962 yılında yayımladığı "Harput'tan Anılar" şiirinde "Harput" kırsalına yer vermiştir.

Bir türkü tutturdum Kayabaşı'nda,
Hey...hey...ler yükseldi Kaleden.
Meyhaneler kapısı bahtım gibi kapansın...
Sensin beni kul eden...
Di gel de geç yıkılası Harput' tan.
Bir türkü tutturdum Kayabaşı'nda,
Ezan sesi gelir Sarayhatun' dan...
Yerle gök arası bir kutlu hazda,
Vecd içinde türbeler,
Kamu ervah namazda...

Örnek dizelerde görüldüğü üzere şair, "Harput'tan Anılar" şiirinin genelinde yapay mekân olarak Harput'u kullanmıştır. Bu şiirde şair ile Harput arasındaki ilişkiyi aşk, acı, sitem ve karamsarlık duygularının iç içe olduğu bir bütün olarak tanımlamak mümkündür. Şair tüm gerçekliğiyle anılarının merkezine Harput'u yerleştirmiştir. Harput'u tarihi ve dini yapılarıyla betimlemiştir. Ancak mekânsal algısı karamsar olduğu için Harput, şairi sınırlandıran bir görünüm elde etmektedir.

Yine şair "Harput' ta Âbideler" şiirinde kırsal bir yapay mekân olarak "Harput'a" yer vermiştir. Şair bu şiirinde de mekân olarak seçtiği Harput' ta yer alan anıtları, tarihi yapıtları betimlemiş ve okuyucu/dinleyiciye tanıtmıştır:

Harput' ta bir cami .. dünden yâdigâr
"Sarayhatun" diye bir namı vardır.

İhtiyar "Kale"nin, Ulu Cami'in
Mazide pek şanlı eyyamı vardır.

Ayrıca "Çayda Çıra" şiirinde de Harput yapay bir mekân olarak karşımıza çıkmaktadır. Elazığ' ın halk oyunlarından olan "Çayda Çıra" üzerine yazılmış olan bu şiirde Harput yüksekliği ve heybetli görünüşüyle kırsal bir yerleşim birimi olarak şiirde anılmıştır:

Şu Harput' un başına yağın çiy mi, kar mıdır?
Bize Kayabaşı' ndan el sallayan yâr mıdır?

Gençosmanoğlu şiirlerinde bazı merkez ve ilçe köylerine de yer vermiştir. Bu köyleri daha çok isim olarak anmış, belirgin bazı nitelikleriyle şiirlerinde sunmuştur. Şairin "Keban Güzellemesi" şiirinde yapay mekân olarak 'köy' e yer verdiği dizeleri aşağıda görmek mümkündür:

Zirveleri gökte yıldız öpesi...
"Birvan" sağda "Nimri" solda küpesi;

Gençosmanoğlu bu şiirinde kişileştirmeye de başvurarak Keban' ı canlı bir varlık gibi betimlemiş, "Birvan ve Nimri" köylerinin isimlerini anarak bunları Keban'a estetik bir görünüm kazandıran nesneler yerine koymuştur. Okuyucu/ dinleyiciye köylerin göz kamaştıran güzelliklerini "küpe" metaforuyla resmetmeye çalışmıştır.

Gençosmanoğlu "Harput' tan Anılar" ve "Çayda Çıra" şiirlerinde ise Elazığ'ın merkez köyü "Kövenk"i ve Hüseyinik'ten bir yerleşim birimi olan "Saray yolu" nu yapay mekân unsuru olarak okuyucu/ dinleyiciye sunmuştur:

Bir türkü tutturdum Kayabaşı' nda
Deli gönlümce hoyrattan...
Kövenk yollarında kaldı gözlerim

Bir türkü tutturdum Kayabaşı' nda
Deli gönlümce hoyrattan...
Saray yolunda giden kız açtı yüzünü.
(Harput' tan Anılar şiiri)

Diz vur gakkışum! Hey!.. de, kükresin halay kolu
Kövenk' in pınar başı, görünsün Saray yolu...
(Çayda Çıra şiiri)

Kövenk yeni adıyla Güntaş köyü Elazığ' ın merkez köylerindendir. Şair "Çayda Çıra" şiirinde bu köyün ismini anarak doğal çevreye, kırsal alanlara yöneldiğini göstermiş; "Harput' tan Anılar" da anarak ise köylerde veya kırsal alanlarda yaşanan sevginin temizliğini, saflığını ve derinliğini hissettirmeye çalışmıştır. Saray yolu ise Harput' un aşağılarında yer alan eski adıyla Hüseyinik yeni adıyla Ulukent' te yer alan bir yerleşim birimidir. Hatta Harput' a çıkan yol olarak da bilinmektedir. Her iki şiirde de Harput' u bütünleyen bir mekân olarak kullanılmıştır. Gençosmanoğlu örneklerde de görüldüğü üzere doğup büyüdüğü memleketi olan Elazığ' ı eşsiz güzellikleri ve kültürel zenginlikleriyle ve Keban, Ağın, Harput, Kövenk gibi yapay mekân unsurlarının yardımıyla da şiirlerinde okuyucu ve dinleyiciye sunmayı başarmıştır.

4.2. Doğal Mekânlar

Doğal, kendiliğinden doğada bulunan demektir. İnsanın yaratılışından sonra varlığını devam ettirmesini sağlamak için kendisine verilen alanın kapsadığı tüm unsurlar doğal mekân olarak adlandırılır (Bayrak, 2013, s. 73). Tabiat;

dağlar, denizler, nehirler, göller, ırmaklar, ovalar, vadiler gibi birçok doğal mekân unsurunu içerisinde barındırmaktadır. İnsanoğlu yaratılışından beri bu doğal mekânlar içerisinde kendini bulmuş ve tanımıştır. Masal ve destanlarda bulunan doğal mekânlar pratik, simgesel ve imgesel anlamlarıyla ırkların ve topluluklarının kültürel tarihlerini aydınlatmak için yapılan değerlendirmelerde temel bir kaynak işlevini görmektedirler. Çünkü insan etrafındaki dağlara, denizlere, nehirlere hayret ve şaşkınlık içerisinde bakmış ve bunlara pratik ve simgesel anlamlar yüklemiştir (Narlı, 2014, s. 371). Bu doğal mekânlara düzyazı türlerinin yanında imgesel anlamlara sahip olmasından ötürü şiirlerde de sıklıkla rastlanmaktadır. Milli kaynaklara yönelme hareketiyle birlikte Anadolu'nun çeşitli doğal mekânlarının da şiirlere konu olduğu, şiirleri süslediği görülmektedir. Gençosmanoğlu da Anadolu'ya yönelen bir şair olarak şiirlerinde doğal mekânlara pek çok kez yer vermiş bununla birlikte Elazığ'ın doğal mekânlarını doğal güzellikler çatısı altında ölümsüzleştirmiştir. Elazığ zemininde oluşturduğu şiirlerinde yer alan doğal mekânları aşağıdaki tabloda görmek mümkündür:

Tablo 2. Şiirlerde yer alan doğal mekânlar

Doğal Mekânlar		F
Nehirler	Fırat	4
	Murat	4
	Karasu	1
	Munzur	1
Mağaralar	Buzluk	1

Tabloda da görüldüğü üzere şair, içerisinde doğup büyüdüğü coğrafya itibarıyla en çok Fırat Nehri'ni ve Murat Nehri'ni doğal mekân olarak kullanmıştır. Bilindiği üzere Fırat Nehri Türkiye'nin yüksek su potansiyeli olan nehirlerinden biridir. Murat, Karasu, Munzur gibi kolları da vardır. Çeşitli sanat dallarına konu olmasıyla birlikte üzerine fazlasıyla şiir yazılmış, türkü söylenmiştir. Böylesine verimli bir su kaynağı olan Fırat Nehri ile Elazığ'ın aynı coğrafya içerisinde yer alması onun Gençosmanoğlu tarafından şiirlerde işlenmesini de sağlamıştır. Bununla birlikte şair şiirlerinde Murat, Karasu, Munzur gibi doğal mekânları da göz ardı etmemiştir. Ayrıca yine bir doğal mekân örneği olan Buzluk Mağaraları'na şiirlerinde yer verdiği görülmektedir.

Gençosmanoğlu "Fırat Üstüne" şiirinde doğal mekân örneği olarak Fırat, Karasu, Murat ve Munzur gibi nehirleri kullanmıştır:

Bu şiir,

Şol cennetin sayılı ırmaklarından

Fırat üstünedir...

Fırat'ı emziren Karasu, Munzur

Ve Murat üstünedir..

Süzülüp gelirler "Cennâtin tecri" kaynaklarından,

Efsaneler ab-ı hayat üstünedir.

Elmadır, üzümdür, buğday taneleridir
Damlacıkları...
Ve nice bin bir çeşit ziraat üstünedir.

Şair bu şiirinde suyun insan hayatındaki önemine Fırat Nehri üzerinden değinmekle birlikte Fırat Nehri' nin insan psikolojisinde oluşturduğu bireysel algıya da yer vermiştir. Şiirde doğal mekân unsuru olarak sunduğu Fırat Nehri' ni, verimli ve yüksek su potansiyeline sahip olduğu için geçtiği her yere bereket götüren kutsal bir su kaynağı olarak ifade etmiştir. Ayrıca Fırat' ın kolları olan ve onu besleyen Murat, Karasu ve Munzur nehirlerine de doğal mekân unsurları olarak şiirde yer vermiştir.

Şair bir başka şiiri olan "Fırat' la Hesaplaşma" şiirinde ise yine bir doğal mekân unsuru olarak Fırat' a yer vermiş ancak bu sefer Fırat' ı yüceltmemiş, alışılmamış bir biçimde yermiştir:

Yüzyıllarca, durmadan; çağladın, yıktın, söktün
Toprağımı, taşıma götürüp çöle verdin...
Vatanından kıskandın suyunu, serinini
Vefasız çıktın Fırat; nen varsa ele verdin...

Vadilerimi yardım, ovalarımı yuttun
Kaç ocağın külünü savurdun; yele verdin.
Okşadık, sevdik seni: "dur gitme", "yavaş" diye
Sen kudurdun, köpürdün; yurdumu sele verdin.

Nehir, ırmak gibi hareketli sular geçtiği alanlara göre şekil kazanan ve akış hızlarının şiddetine göre de bireyleri tedirgin eden bir niteliğe sahip sulardır (Bayrak, 2013, s. 125). Başka bir deyişle göl gibi hareketsiz suların verdiği dinginlik akış hızı yüksek sularda yoktur. Bu şiirde de Fırat'ın yüksek akış hızı üzerinde durulmuş, bunun insan psikolojisi üzerinde bıraktığı olumsuz etkiler dile getirilmiştir. Fırat gerek verimli su kaynağı olması gerek yüksek akış hızı dolayısıyla her zaman ön planda tutulmuş bir nehirdir. Gençosmanoğlu'nun onu yermesindeki en büyük etken ise yüksek akış hızıdır. Şair bir önceki şiirde yücelttiği Fırat'ın farklı ve bir o kadar tedirgin eden yüzüyle okuyucu/ dinleyiciyi tanıştırmıştır. Bu bakımdan şiirin karamsar bir ruh hâlinin yansıması olduğunu söylemek mümkündür. Şiirin merkezine yerleştirilen Fırat ağır bir şekilde eleştirilir. Değdiği yere bolluk ve bereket getiren Fırat, bu kez hırçın ve taşkın suyuyla her şeyi yok etmekte, kapıp kaçmaktadır. Kısacası şair bu şiirinde yaşananlardan sorumlu tuttuğu Fırat'ı suçlamakta ve onunla hesaplaşmaktadır.

Yine şairin "Harput' tan Anılar", "Artuk Bey" ve "Ana Yurdun Sesi" gibi bazı şiirlerinde doğal mekân olarak Murat Nehri' ne yer verdiği görülür:

Bülbüller şakıdı gül dallarında,
Yeşilbaş ördekler uçtu Murat' tan.
(Harput' tan Anılar şiiri)

Murat sularında yundum,
El açıp Tanrı' ya döndüm.
Bir gün doludizgin indim,
Malazgirt' ten Van' a doğru!
(Artuk Bey şiiri)

Umay yaşlı, gülmüyor gözleri Ayzıtların...
Altay ormanlarının yeşili Murat değil.
(Ana Yurdun Sesi şiiri)

Bilindiği üzere Murat suyu Fırat'ın en büyük koludur. Dar boğazlardan ve Palu önünden geçer. Elazığ'ın Palu ilçesinin bu su kıyısında kurulması sebebiyle de Murat suyu Gençosmanoğlu'nun şiirlerinde yerini bulmuştur. Elazığ coğrafyasında Fırat' ı besleyen, suyunun bolluğu ve yeşilliğiyle bilinen bu doğal kaynak böylelikle şairin şiirlerinde de doğal mekân olarak okuyucu/dinleyiciye sunulmuştur.

Bir diğer doğal mekân ise mağaradır. Harput sınırları içerisinde bulunan ve oluşumu bakımından doğal bir nitelik taşıyan Buzluk Mağarası ise yine Gençosmanoğlu' nun "Harput' tan Anılar" şiirinde karşımıza çıkmaktadır.

Gider Meteris' e agram,çifte omuzunda,
Güllü, elinde aynası, sürmeler gözlerini;
Bir maya duyulur Buzluk' tan...

Dizelerinde görüldüğü üzere Harput' ta yer alan Buzluk Mağarası şiirde doğal bir mekân unsuru olarak kullanılmıştır. Bu şiirde Harput' ta yaşadığı anılarını aşk ve acı ilişkisiyle sunmak isteyen şair, Harput'a uzak bir mesafede bulunan Buzluk Mağarası'ndan bir türkü duyulduğunu ifade etmiş böylelikle doğal bir mekân örneği olarak Buzluk Mağarası'yla okuyucu/dinleyiciyi tanıştırmıştır.

4.3. Toplumsal Mekânlar

Sosyal yaşamın akışı içerisinde yer alan vatan, cami, türbe, okul, mezarlık, dinlenme tesisi gibi şekillerde görülebilen toplumsal mekânlara Gençosmanoğlu'nun şiirlerinde de rastlanmaktadır. Elazığ coğrafyasını anlattığı bazı şiirlerinde yer alan toplumsal mekânları aşağıdaki tabloda görmek mümkündür:

Tabloda da görüldüğü üzere Gençosmanoğlu'nun şiirlerinde en çok göze çarpan toplumsal mekân "vatan" dır. Vatan, toplayan ve bünyesinde barındıran bir özelliğe sahip olduğu için toplumsal mekân kavramı içerisinde alınabilecek en önemli unsurdur (Bayrak, 2013, s. 124). Şair vatanla birlikte yine varlığı Harput'la özdeşleşen ve toplumsal mekân özellikleri taşıyan bazı yapıtlara da şiirlerinde sıklıkla başvurmuştur.

Tablo 3. Şiirlerde yer alan toplumsal mekânlar

Toplumsal Mekânlar		F
Vatan		5
Kale	Harput Kalesi	4
Kayabaşı		3
Cami	Saray hatun Cami	2
	Ulu Cami	1
Türbe		1

Şair "Fırat'la Hesaplaşma" ve "Keban Güzellenesi" şiirlerinde toplumsal mekân örneği olarak özellikle "vatan" ı vurgulamıştır:

Vatanından kıskandın suyunu, serinini
Vefasız çıktın Fırat; nen varsa ele verdin...
(Fırat' la Hesaplaşma şiiri)

Vatan kapısının gümüş eşiği,
Yağız yavruların yeşil beşiği;
Cevher kaynağı hep delik deşiği;
Türk' ün bileğinde nabız gibidir.
(Keban Güzellemesi şiiri)

Örnek dizelerde de görüldüğü üzere Gençosmanoğlu'nun zihninde yarattığı "vatan" imgesi, genel anlamından sıyrılarak Elazığ coğrafyasını ifade eden bir şekle bürünmüştür. "Vatan" diyerek genel anlamda tüm ülke topraklarını kastetse de özel olarak şiirlerinde doğup büyüdüğü toprakları ifade ettiği anlaşılmaktadır. Şairin Elazığ ve yöresini "vatan" olarak nitelendirmesinin altında yatan esas unsur şehrin ve yöresinin tarihi süreçte parlak bir geçmişinin olmasıdır. Bu sebeple tarih boyunca çeşitli medeniyetlerin gözdesi olarak onlara ev sahipliği yapmış olan bu toprakların şair için "vatan" sayılması kaçınılmazdır. Böylelikle toplayan ve bir araya getiren "vatan" ı toplumsal bir mekân olarak sunmaktan vazgeçmemiştir. Şair genel bir toplumsal mekân örneği olan "vatan" la birlikte Harput yöresinden özel bazı yapıları da toplumsal mekân olarak okuyucu/dinleyiciye sunmuştur.

Şair "Harput' ta Âbideler", "Harput' tan Anılar" şiirlerinde tipik bir toplumsal mekân örneği olan camiye yer vermiştir:

Harput' ta bir cami.. dünden yâdigâr
"Sarayhatun" diye bir namı vardır.
İhtiyar Kale' nin, Ulu Camiin
Mazide pek şanlı eyyamı vardır
(Harput' ta Âbideler şiiri)

Bir türkü tutturdum Kayabaşı'nda
Ezan sesi gelir Sarayhatun'dan...
Yerle gök arası bir kutlu hazda,
Vecd içinde türbeler,
Kamu ervah namazda..
(Harput' tan Anılar şiiri)

İbadet bireyi yaşama bağlayan, dünya hayatının kirinden arındıran kutsal bir vazife iken bu vazifelerin yerine getirildiği mekânlar ise yine bireyleri yaşama bağlayan, ümitlerini taze tutan ve onları bir araya getiren toplumsal mekânlar olarak kabul edilir (Bayrak, 2013, s. 124). Camiler ise bu kutsal vazifelerin gerçekleştirildiği yegâne mekânlardır. Gençosmanoğlu da şiirlerinde Harput' un eşsiz mimari eserlerinden camilere yer vermiştir. Artuklu, Akkoyunlu ve Osmanlı dönemine ait bu dini mimari örnekleri her dönem dikkatleri üzerine çekmektedir. Şair, Sarayhatun Camii ve Ulu Camii isimlerini toplumsal mekân olarak şiirlerinde geçirmiştir. Böylelikle bu yapıların şanlı geçmişlerini ve huzur veren manevi niteliklerini ortaya koymuştur. Bununla birlikte dini yapılardan türbeleri de toplumsal mekân olarak kullanmayı ihmal etmemiştir. Gençosmanoğlu' nun bu yapıları mekân olarak kullanması bir tesadüf değil; Harput' un sahip olduğu kültürel zenginlik, dini atmosfer ve bu topraklarda yaşamış alperenlerin, gazi dervişlerin varlığının bir sonucudur.

Şairin bir diğer dikkat çeken toplumsal mekân örneği ise "Harput Kalesi" dir. Harput Kalesi insanlar tarafından merak edilen, gezip görülme isteği duyulan bir tarihi mekân olduğu için bu yapıyı da bir araya getiren toplumsal bir mekân olarak düşünmek yerinde olacaktır. Şair "Harput' tan Anılar", "Artuk Oğlu Balak Gazi" ve "Harput Kalesi" şiirlerinde kaleyi bir toplumsal mekân olarak kullanmıştır:

Bir türkü tutturdum Kayabaşı'nda,
Hey...hey... ler yükseldi Kaleden.
(Harput' tan Anılar şiiri)

Artuk Bey' in torunu, Behran Bey' in oğluyum!
Harput Kale' si tahtım, sancaklıyım, tuğluyum!...
(Artuk Oğlu Balak Gazi şiiri)

Kim bilir kimler kodu
Temele ilk harcını...
Bu taşlar kaç ustanın
Eritti kaç murcunu...

Diktiler Harput adlı
Bu efsane burcunu.
Çağlar eritemedi
Onun bir tek taşını.
(Harput Kalesi şiiri)

Yukarıdaki dizelerde de görüldüğü üzere Harput Kalesi pek çok şiirin şekillenmesinde etkili olmuştur. Gerek oluşturulduğu dönemin etkisi gerek oluşturulma şartları gerekse de yüzyıllar boyunca zamana meydan okuması ile sanat çevrelerinin ilgisini çekmiş askeri bir mimari örneğidir. Harput' un tarihi geçmişinde önemli bir yeri olan Harput Kalesi' nin Gençosmanoğlu tarafından bu şekilde şiirlerde kullanılması ve toplumsal mekân olarak tercih edilmesi de şairin şehrin tarihi yapılarına gereken önemi verdiğini göstermektedir.

4.4. Bellek Mekânlar

Mekânların dinsel, kültürel, sanatsal, siyasal ve sosyal kimlikleri ve bu kimliklerin imgesel ve simgesel içerikleri insanların kimliklerinin oluşumunda önemli bir role sahiptir. Bu açıdan bakıldığında insanların bütün yaşantıları ve bu yaşantıların yansımaları bir yandan da mekânların hafızalarında durmaktadır (Narlı, 2014, s. 32). Başka bir deyişle mekânlar toplumların yaşamlarının, yaşam tarzlarının ve kültürlerinin önemli birer yansımalarıdır. Farklı nicelik ve niteliklerde olan bellek kimi zaman geçmişteki kesitleri sunmasıyla kimi zaman şiirin oluşturulma sürecinde kimi zaman da anlık uyarıcılar karşısındaki konumlarıyla çoğu şair için önemli malzemeler sunmaktadır (Tunç, 2015, s.255). Bu bakımdan bellek mekânların yaşananları, düşleri ve toplumsal var oluş sürecinde karşılaşılan her unsuru saklayan mekânlar olduğu söylenebilir (Bayrak, 2013, s.221). Döneminde Anadolu' ya ve milli kaynaklara yönelmiş bir şair olan Gençosmanoğlu da bazı şiirlerinde bellek mekânlara yer vermiştir. Bu bellek mekâna yönelik kullanımların daha çok Harput üzerinden şekillendiği görülür.

"Harput' ta Âbideler" şiirinde bellek mekâna yönelik kullanımların olduğu göze çarpar. Şairin âbideler adı altında Harput civarındaki mekânlara yönelmesi ise bellek mekânı kullandığının göstergesidir.

Harput' ta bir cami.. dünden yâdigâr
"Sarayatun" diye bir namı vardır.
İhtiyar Kale'nin, Ulu Camiin
Mazide pek şanlı eyyamı vardır
(Harput'ta Âbideler şiiri)

Şair geçmişe yolculuk yaptığı bu şiirinde mekândan hareketle Harput' un şanlı tarihi üzerine eğilmiş; Harput'un bu şanlı tarihine camileri, minareleri, heykelleri, türbeleri ve Harput Kalesi'ni şahit göstermiştir. Böylelikle bellek mekân örneklerine yer vermiştir.

"Artuk Bey" şiirinde de şair yine bellek mekân unsurlarına yer vermiştir. Artuk Bey' in ağzından yazılan bu şiirde Artuk Bey'in geçmişe yolcuğu üzerinde durulur. Geçmişe yapılan bu yolculukta da yine bazı mekânlar öne çıkarılarak bellek mekânlardan yararlanılır:

Murat sularında yundum,
El açıp Tanrı' ya döndüm.

Bir gün doludizgin indim,
Malazgirt' ten Van' a doğru!
Yürü deyince Yaradan,
Dağ dere kalkar aradan...
Batı' ya dönüp oradan,
Sürdüm Erzincan' a doğru!
(Artuk Bey şiiri)

Yukarıdaki örnek şiirde görüldüğü üzere Artuk Bey'in savaş ve kahramanlık yolculuğu üzerinde durulmuştur. Artuk Bey'in Elazığ ve çevre illerdeki kahramanlıklarını ifade etmek için de şair Murat Nehri, Malazgirt, Van, Erzincan gibi bellek mekân unsurlarından yararlanmış ve bu mekânları Artuk Bey'in kahramanlıklarına, savaşçı ve mücadeleci yapısına şahit göstermiştir. Böylelikle tipik bir biçimde bellek mekân örneklerine başvurmuştur.

4.5. Mekânsal Metaforlar

Şiir; her seferinde yeniden yaratılan, bir yandan da öncekilerden farklı olmayı amaçlayan, soyut, öznel, hislendirici, yalnızca şairin kendisinin gerçek anlamda yorumlayabileceği bir iç dünyanın ürünüdür (Yalçın, 2010, s. 20). Esasında şiir dili yapısal olarak metaforiktir, bunun sonucunda şiirsel eğretilmeler genel anlamda metaforlar üzerinden ele alınmaktadır (Cebeci, 2013, s. 96). Metafor denilen kavram, bilinmeyenin bilinenle açıklanmasıdır. Bazı kavramlar ya çok soyut olduğu için ya da tecrübe edilmemiş olduğu için açık bir şekilde kavranıp anlamlandırılmazlar. Dil kullanıcıları bu belirgin olmayan kavramları daha açık terimlerle anlamlandırmaya ihtiyaç duyar ve bu ihtiyaç insanı metaforik dil kullanımına yönlendirir (Lakoff ve Johson, 1980/2015). "Destan Şairi" olarak bilinen Gençosmanoğlu'da şiirlerinde metaforik dil kullanımına başvurmuştur. Böylelikle anlatımını etkileyici ve estetik kılmaktadır. Bu şiirlerde bazı mekânların metafor kullanımıyla aydınlatıldığı, mekânların etkileyiciliğinin artırıldığı görülür.

Şair "Harput' ta Âbideler" şiirinde mekânsal metafor örneğine başvurmuştur:

Harput' ta bir cami.. dünden yâdigâr
Sarayhatun diye bir namı vardır.
Ol camiin narin minaresinde
Uzun Hasan Bey' in endamı vardır.

Şair bu dizelerde "Sarayhatun Camii' nin minaresi" ile "Uzun Hasan Bey' in endamı" arasında metaforik bir ilişki kurmuştur. Bir mekân olarak seçilen minarenin uzunluğunu imgesel olarak Uzun Hasan' ın endamıyla ilişkilendirip sunmuştur. Böylelikle minare mekânsal metaforundan yararlanmışır.

Şair "Fırat Üstüne" şiirinde de mekânsal metafor örneğine başvurmuştur:

Fırat,
Başboş vahşi bir at değil artık...
Asil bir küheylân gibi
İtaat üstünedir.

Şair bu dizelerde "Fırat" ve "Küheylân" arasında metaforik bir ilişki kurmuştur. Fırat' ın asilliğini dile getirmek için onu soylu bir Arap atına benzetmiş böylelikle mekânsal olarak şiirde yer alan Fırat' ı imgesel olarak 'küheylân' ile anlatmış ve mekânsal metafordan yararlanmıştır.

Şair "Keban Güzellemesi" şiirinde birçok metaforik dil kullanımına başvurmuştur. Şiirin genelinde bahsettiği ve mekân olarak seçtiği Keban'ı çeşitli metaforlarla okuyucu/dinleyiciye sunmuştur:

Vatan kapısının gümüş eşiği
Yağız yavruların yeşil beşiği

Yapay bir mekân olarak anlattığı Keban'ı "gümüş eşik ve "yeşil beşik" metaforik mekânlarıyla ilişkilendirmiştir. "Keban"ı başlangıç noktası olması dolayısıyla "eşik" mekânsal metaforuyla ifade etmiştir. Yine "Keban"ı bir şeyin kaynağı olan, doğup yetiştiği ve geliştiği yer olması dolayısıyla "beşik" mekânsal metaforuyla anlatmıştır.

Şair "Fırat' la Hesaplaşma" şiirinde yine Fırat' ı mekânsal metaforlar aracılığıyla betimlemiştir:

Ey Palandökenlerden kükreyen erkek arslan
Seni, yelelerinden, zincire vuracağız!

Yukarıdaki dizelerde de görüldüğü üzere şair simgesel bir anlatıma başvurarak Fırat' ı "kükreyen erkek arslan"a benzetmiştir. Arslanın hırçın, ürkütücü yanı Fırat'la özdeşleştirilmiştir. Böylelikle mekânsal metafor örneği verilmiştir.

5. Sonuç

Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu Türk edebiyatının yetiştirdiği güçlü şairlerden biridir. Türk milletinin tarihini, kültürünü, sosyal ve siyasi meselelerini yakından takip eden şair bunları şiirlerinde ustalıkla kullanmış; İslamiyetin ve Türklüğün zengin motifleriyle işlediği destanları ve şiirleriyle Türk edebiyatına eşsiz sanat ürünleri kazandırmıştır. Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu' nun şiirlerinde mekân önemli bir unsurdur. Türk kültür coğrafyasına tüm gerçekliğiyle şiirlerinde yer veren ve bu coğrafyanın yetiştirdiği güçlü şairlerden biri olan Gençosmanoğlu, bu başarısını milli kaynaklara yönelmesine borçludur. Ona göre Türk sanatı taklitsiz, milliyetçi bir bakış açısıyla oluşturulduğu sürece mutlak başarıya ulaşacaktır. Kendisi de şiirin kudretini dünyaya geldiği yer olan Harput-Ağın çevrelerinin milli ve manevi kültüründen almıştır. Bu bakımdan şiirlerinde kendisini etkileyen bu çevrelere sıklıkla rastlanmaktadır.

Şairin çalışmaya konu olan şiirlerinde mekân olarak daha çok Elazığ yöresinden Harput-Palu-Keban-Ağın çevrelerine eğildiği görülmüştür. Şiir-

lerinde bu mekânları sahip oldukları doğal güzellikleri, dini, tarihi ve sivil mimari örnekleriyle işlemiş; bu mekânlar çerçevesinde vatan ve millet sevgisini, Türk kahramanlıklarını dile getirmiştir. Özellikle yaşadığı Harput çevresine şiirlerinde başvuran şair, Harput' un Selçuklu-Artuklu ruhunu yansıtan zengin kültürel birikimi ve tarihi dokusundan da yararlanmış. Birçok uygarlığa ev sahipliği yapan Harput, Gençosmanoğlu' nun şiirlerinde İslami ve milli özellikte çeşitli olaylarla adından sıklıkla bahsettiren bir mekân özelliği göstermektedir. Gerek eşsiz mimari örneklerinden olan camileri gerek askeri mimari örneği olan Harput Kalesi ile Gençosmanoğlu' nun vazgeçilmez mekânlarından biri olmuştur. Bununla birlikte şair Elazığ yöresinden özellikle Keban ve Ağın çevrelerine değinmiştir. Doğup büyüdüğü bu bölgelerin doğal güzelliklerini şiirlerinin merkezine yerleştirmiş ve bu mekânları sahip oldukları kültürel unsurlarla birlikte yüceltmıştır. Şiirlerde dikkat çeken bir diğer yön ise oluşumuna göre doğal nitelik gösteren mekânlara da yer vermesidir. Elazığ coğrafyası tarihi ve kültürel mekânlar bakımından olduğu kadar doğal mekânlar açısından da oldukça zengindir. Çeşitli su kaynakları çevresinde oluşturulmuş olması Elazığ yöresinin önemini arttırmakla birlikte bu kaynaklardan Fırat, Murat gibi hareketli sular bolluk ve bereket timsali olmalarıyla şairin şiirlerinde yer bulmuştur. Murat Nehri özellikle Palu yöresine kazandırdığı eşsiz manzara dolayısıyla şairin ilgisini çekmiştir. Sonuç olarak Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu'nun şiirlerinde doğduğu büyüdüğü, fikren beslendiği topraklara karşı yüksek yurtseverlik duygularının ortaya çıktığı görülmüştür. Şair, Türk şiirinde oluşturduğu kendine özgü şiir tarzında özellikle Harput-Palu-Keban-Ağın yörelerine değinmiş, mekânla vatan sevgisi arasında kurduğu ilişkiyi bu yörelerden yola çıkarak dile getirmiştir. Ancak bu yöreleri sıradan birer mekân olarak ele almamış, tarihi geçmişlerini göz ardı etmeden milli şuurla yeniden biçimlendirmiştir.

Kaynakça

- Ayverdi, İ. (2010). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul, Kubbealtı Lugatı.
- Bayrak, Ö. (2013). *Tevfik Fikret' in Şiirlerinde Mekân ve Algı*. İstanbul, Kesit Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara, Pegem Akademi.
- Cebeci, O. (2013). *Metafor ve Şiir Dilinin Yapısal Özellikleri*. İstanbul, İthaki Yayınları.
- Coşkun, S. (2009). Mekândaki Medeniyet-Medeniyetteki Mekân: Sezai Karakoç' un Şiirinde Mekân-Medeniyet İlişkisi Üzerine Bir İnceleme. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 22, 235-257.
- Durmuş, M. (1994). Elazığ' dan Yükselen Ses. *Fırat Şiir Akşamları Güldestesi*, Elazığ, 1-4.
- Gençosmanoğlu, N. Y. (2009). *Destanlar Burcu*. İstanbul, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.

- Harmancı, A. (2013). Faik Baysal Şiirinde Mekânlar. *Turkish Studies*, 8(9), 1687-1698.
- Kadiroğlu, M. (2017). Üç Vatan Şairi ve Şiirlerinde Mekân Öğeleri. *Journal of History Culture and Art Research*, 6(2), 395-421.
- Lakoff, G. and Johnson, M. (2015). *Metaforlar-Hayat, Anlam ve Dil* (Çev: Gökhan Yavuz Demir). İstanbul. (1980).
- Narlı, M. (2014). *Şiir ve Mekân*. Ankara, Akçağ Yayınları.
- Şengül, M. B. (2010). Romanda Mekân Kavramı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(11), 528-538.
- Ülker, T. (2016). Milli Romantizmin Destan Burcunda Bir Alperen: Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu. (<https://www.edebiyatvesanatakademisi.com/makale/milli-romantizmin-destan-burcunda-bir-alperen-niyazi-yildirim-gencosmanoglu-talat-ulker-25179.aspx>) (Erişim tarihi: 13. 9.2018).
- Yalçın, M. (2010). *Şiirin Ortak Paydası-I-Şiir Bilime Giriş*. İstanbul, İkaros Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (10. Baskı). Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, A. (2000). *Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu Hayatı ve Şiir Sanatı*. Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Tunç, G. (2015). Belleğin Aynasından Şiire Bakmak: Modern Türk Şiirinde Bellek Metaforu. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(37), 255-265.